

Asia: VN/1347/2021

Oikeudenkäyntikulutyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Suomen Lakimiesliitto kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä ja lausuu kunnioittavimmin seuraavaa:

Oikeudenkäyntikuluja riita-asioissa koskevassa arviomuistiossa (OM:n selvityksiä ja ohjeita 2021:16) esitettiin 21 eri keinoa, joilla olisi ollut mahdollista vaikuttaa riita-asioissa oikeudenkäyntikulujen määrään ja siten pienentää asianosaisten kulumiskuluja. Oikeudenkäyntikulutyöryhmän asettamispäätöksessä nyt kysymyksessä olevan työryhmän tehtävä rajattiin koskemaan kuitenkin vain kahteen arviomuistiossa esitettyyn keinoon. Tämän rajauksen vuoksi työryhmän tehtävä on jäänyt varsin suppeaksi, minkä vuoksi myöskään työryhmän esittämällä mahdollisilla lainsäädäntömuutoksilla ei ole merkittävää vaikutusta riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen hillitsemisessä.

Lakimiesliitto pitää tärkeänä, että oikeudenkäyntikulujen hillitsemiseksi tulisi kehittää riita- ja hakemusasioiden oikeudenkäyntimenettelyä yhtäältä kokonaisuutena ja toisaalta eri asiaryhmissä. Kannatettavaa olisi erityisesti edistää erillistä menettelyä vähäisten riita-asioiden ratkaisemiseksi. Tältä osin Lakimiesliitto pitää hyvänä sitä, että oikeusministeriössä on jo päätetty aloittaa erillinen selvitystyö vähäisten riita-asioiden erillisen menettelyn tarpeellisuuden selvittämiseksi. Oikeudenkäyntimenettelyn kokonaisuusarvioinnin yhteydessä tulisi myös tarkastella oikeudenkäyntikuluja koskevaa oikeudenkäymiskaaren 21 lukua kokonaisuutena.

Oikeudenkäyntikuluarvio

Lakimiesliitto kannattaa ehdotusta.

Lakimiesliitto on jo aikaisemmin 30.6.2021 antamassaan lausunnossaan pitänyt velvollisuutta antaa arvio oikeudenkäyntikulujen määrästä selvittämisen arvoisena. Asianosaisten tietoisuuden lisääminen oikeudenkäyntikulujen määrästä on edelleen kannatettava tavoite. Yksityishenkilöillä harvoin on todellista käsitystä asian hoitamisesta aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärästä. Tämän vuoksi asianosaisella tulee olla mahdollisuus arvioida oikeudenkäynnin aiheuttamaa taloudellista riskiä mahdollisimman laajasti. Asianosaisen tulee kyetä ennen kanteen vireille panoa sekä oikeudenkäynnin aikana hahmottamaan, kuinka suuri oikeudenkäyntikuluriski liittyy asian käsittelemiseen täysimittaisessa oikeudenkäynnissä tai mitä sen sijasta vaihtoehtoinen riidanratkaisumenettely kuten tuomioistuinsovittelu tulee hänelle maksamaan. On sinänsä selvää, että täsmällisen kuluarvion antaminen on vaikeaa, koska oikeudenkäynnit voivat osapuolten toiminnasta, tuomioistuimen prosessinjohtosta ja muista vastaavista seikoista johtuen muotoutua hyvinkin erilaisiksi. Tämän vuoksi kuluarvio jää alussa varsin karkeaksi, mutta sitä on mahdollista päivittää oikeudenkäynnin kuluessa. Kokeneilla avustajilla on hyvät edellytykset antaa karkea arvio oikeudenkäyntikuluista, eikä se myöskään vaadi heiltä merkittävää ajankäyttöä.

Arvion antamisen säätäminen pakolliseksi lisää myös oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien tarjoamien lakipalveluiden läpinäkyvyyttä sekä saattaa heidät samaan asemaan riippumatta siitä toimiiko oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana asianajaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Oikeudenkäyntikuluarvion antaminen koskisi mietinnön mukaan vain riita-asioita. Lakimiesliitto pitää selvänä, että säännöksen tulee koskea myös indispositiivisia hakemusasioita, jotka sittemmin muuttuvat riitaisiksi ja joista suurimpana ryhmänä ovat yksityishenkilöiden vireille laittamat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat. Koska oikeusturvavakuutukset eivät pääsääntöisesti kata näiden asioiden käsittelyä, asianosaisten tiedon tarve oikeudenkäyntiin liittyvistä kustannuksista on vähintäänkin yhtä olennaista kuin riita-asioissakin.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kohtuullistaminen

Lakimiesliitto kannattaa ehdotusta.

Mietinnön mukaan oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista koskevan ehdotuksen tavoitteena on parantaa oikeuden saatavuutta yhteiskunnassa pienentämällä ihmisten ja yhteisöjen

oikeudenkäyntikuriskä riita-asioissa. Kuten edellä on jo todettu ehdotettu muutos oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:ään ei käytännössä hillitse oikeudenkäyntikuluja tai oikeudenkäyntikuriskä, vaan se vaikuttaa ainoastaan asian hävinneen ja voittaneen osapuolen kuluvastuun jakautumiseen kohtuuttomuustilanteissa.

Työryhmän ehdotus voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n soveltamiskynnyksen lieventämisestä on kannatettava. Tuomioistuimilla täytyy olla oikeus ja velvollisuus puuttua kohtuuttomiksi arvioimiinsa oikeudenkäyntikuluihin viran puolesta. Nykyisen säännöksen soveltamiskynnys on jäänyt liian korkeaksi. Kohtuuttomuuden ilmeisyysvaatimuksesta tulee siksi luopua.

Mietinnössä on todettu, että kohtuuttomuuden arviointiperusteet olisivat jatkossakin oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys. Mietinnöstä ei käy ilmi, onko työryhmä pohtinut arviointiperusteiden uudistamista. Jatkovalmistelussa tätä asiaa tulisi selvittää ja harkita lisättäväksi arviointiperusteisiin esimerkiksi oikeudenkäyntiin johtaneiden seikkojen lisäksi oikeudenkäynnin aikana selvinneet seikat.

Lakimiesliitto kiinnittää huomiota säännöstä sovellettaessa myös asianosaisten kuulemisperiaatteeseen. Mikäli tuomioistuin viran puolesta kohtuullistaa oikeudenkäyntikuluja, asianosaisille tulee varata tilaisuus lausua asiasta. Tähän seikkaan tuomioistuimen tulee aktiivisella prosessinjohtolla kiinnittää asianosaisten huomiota.

Tuomainen Jenni
Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry